

Тацяна Кабржыцкая

**УКРАЇНАЗНАВЕЦ МІХАІЛ МАКСІМОВІЧ (1804–1873) :
ДА 210-ГОДДЗЯ З ДНЯ НАРАДЖЭННЯ ПЕРШАГА РЭКТАРА
КІЕЎСКАГА ЎНІВЕРСІТЭТА**

Паміж Беларускім дзяржаўным універсітэтам і Кіеўскім нацыянальным універсітэтам імя Т. Г. Шаўчэнкі існуюць моцныя навукова-творчыя кантакты. Найперш разнастайныя формы ўзаемадзеяння выяўляюцца ў сферы гуманітарных навук. ХХІ ст. замацавала даўнейшую традыцыю, калі навукоўцы і выкладчыкі абедзвюх ВНУ прымалі ўдзел у супольных навуковых форумах. Апошнім часам студэнты філалагічных факультэтаў, аддзяленняў славянскай філалогіі атрымалі магчымасць праходзіць вучэбныя стажыроўкі: україністы БДУ – ў Кіеве, беларусісты КНУ – ў Мінску. Заглыбіўшыся ў гісторыю, знаходзім і ў ХІХ ст. яскравы прыклад выяўлення ў жыцці і навуцы міжсупольнай талерантнасці і нацыянальнага пачуцця.

Кіеўскі ўніверсітэт адкрыў сваю працу ў 30-я гг. ХІХ ст., першым рэктарам яго быў прызначаны прафесар Маскоўскага ўніверсітэта Міхайла Аляксандравіч Максімовіч (1804–1873). М. А. Максімовіч – выдатны вучоны-біёлаг, натурфілосаф, гісторык, філолаг, фалькларыст і этнограф,

пісьменнік. Нарадзіўся ён на Палтаўшчыне, вучыўся ў Ноўгарад-Сіверскай гімназіі, на філалагічным і прыродазнаўчым факультэтах Маскоўскага ўніверсітэта. У Маскве М. А. Максімовіч абараніў дысертацыю, працаваў дырэктарам Батанічнага саду, затым прафесарам кафедры батанікі Маскоўскага ўніверсітэта. У Кіеве вучонаму-энцыклапедысту шырокага дыяпазону даручана было ўзначаліць Кіеўскі ўніверсітэт імя Св. Уладзіміра, у якім ён – першы рэктар, загадчык кафедры расійскай славеснасці, дэкан філасофскага факультэта.

Заслужаную славу М. А. Максімовічу прынеслі напісанья яшчэ ў Маскве навуковыя даследаванні «Пра сістэму расліннага царства» (1827), «Асновы батанікі» (ч.1, 2, 1828), «Галоўныя асновы заалогіі» (1828), «Роздум пра прыроду» (1831) і інш. Сапраўдны прарыў у славянскую духоўнасць – праца вучонага па зборы і выданні ўкраінскага фальклору. Першая публікацыя – «Малороссийские песни, изданные М. Максимовичем» (1827) – мела працяг і перавыданні. Далей выходзяць кнігі М. А. Максімовіча «Украинские народные песни» (1834), «Сборник украинских народных песен» (1849). Фалькларыстычныя даследаванні вучонага аказалі велізарны ўплыў на Мікалая Гоголя. Узяла ў палон чароўная вобразнасць, мелодычнасць украінскіх песень, запісаных М. А. Максімовічам, і Аляксандра Пушкіна. Дзякуючы М. А. Максімовічу цікавасць да ўкраінскай культуры пашырылася па ўсёй Еўропе, найперш у Нямеччыне, Францыі, Італіі.

Уся навуковая і творчая спадчына М. А. Максімовіча дазваляе лічыць яго заснавальнікам цэласнай сістэмы ўкраіназнаўства. Многія яго публікацыі звязаны з гісторыяй мовы і славеснасці ўкраінцаў. Як мовазнаўца ён надрукаваў шэраг артыкулаў пра класіфікацыю славянскіх моў. Вучоны ўвёў і абгрунтаваў украінскі правапіс, што абапіраўся на этымалагічны прыныцып (пазней быў заменены пісьменнікам П. Кулішом на фанетычны правапіс). М. А. Максімовіч вёў росшыкі старажытных украінскіх рукапісаў. Ён выдаў ананімную драму ўкраінскага сярэднявечча «Міласць Божая», прысвечаную справам Б. Хмяльніцкага. Перавыданне тэксту здзейснена ў працы У. Антановіча і М. Драгаманава «Гісторычныя песні маларускага народа» (Кіеў, 1875). Вучоны даследаваў «Слова аб палку Ігаравым», «Аповесць мінулых гадоў», Кіеўскі і Галіцка-Валынскі летапісы, напісаў нарысы «Роль і значэнне Кіева ў агульным жыцці Расіі», «Пра пачатак кнігадрукавання ў Кіеве», «Лісты пра Б. Хмяльніцкага», «Пра Лаўрскую Магілянскую школу», «Археалагічныя запісы пра Кіеў і яго ваколіцы» і інш.

Дзякуючы перакладам М. А. Максімовіча на рускай і ўкраінскай мовах з’явіліся вершаваныя перастварэнні «Слова аб палку Ігаравым», па-ўкраінску загучалі многія псалмы. Так, асобнымі выданнямі выйшлі «Слова о полку Игоря» (Кіеў, 1857), «Псалмы» (Масква, 1859). Паказальна, што і грамадская дзейнасць рэктара была скіравана на развіццё роднай культуры. М. А. Максімовіч – арганізатар і выдавец альманахаў «Денница» (1830 – 1834), «Киевлянин» (1840, 1841, 1850), «Украинец» (1859, 1864).

Увогуле М. А. Максімовіч – знакавая фігура яшчэ і таму, што фарміраванне яго як украінскага грамадзяніна і навукоўца моцна знітанае з гісторыяй рускага, беларускага народаў. Як фалькларыст, этнограф, археолаг, дыялектолаг ён вырастаў на працах беларуска-польскага вучонага Зарыяна Даленгі-Хадакоўскага (1784–1825). Многія славяназнаўчыя праблемы, даследаваныя З. Даленгам-Хадакоўскім, атрымалі працяг у працах М. А. Максімовіча. Паказальна, што знакаміты расійскі вучоны М. Карамзін, аўтар «Гісторыі дзяржавы Расійскай», улічыў заўвагі З. Даленгі-Хадакоўскага адносна беларускага матэрыялу. М. А. Максімовіч жа, з аднаго боку, выявіў непрыняцце канцэпцыі рускай дзяржаўнасці, выказанай М. Пагодзіным. З другога – выкрываў захопніцкі характар палітыкі польскай шляхты адносна Украіны і Беларусі, што засведчана, у прыватнасці, яго працамі пра «літоўскіх гетманаў князёў Астрожскіх» (1864, 1866). М. А. Максімовіча прыцягвала дзейнасць віленскіх філарэтаў і філаматаў, ён трымаў кантакты са славутым палякам Адамам Міцкевічам. Як рэктар марыў запрасіць на выкладчыцкую працу ва ўніверсітэт украінскага Кабзара Тараса Шаўчэнку. Ідэі федэратыўнага ўладкавання жыцця ўсіх славянскіх народаў, падхопленыя з Вільні членамі кіеўскага Кірыла-Мяфодзіеўскага таварыства, знайшлі ў М. А. Максімовіча дзейную падтрымку.

Зразумела, грамадзянская пазіцыя М. А. Максімовіча выклікала трывогу з боку паліцэйскага царскага рэжыму. Аднак аўтарытэт М. А. Максімовіча як навукоўца выявіўся беззаганым. Вучонага абрала сваім пачэсным членам 21 навуковая арганізацыя, у тым ліку Маскоўскі, Пецябургскі, Кіеўскі, Харкаўскі, Адэскі ўніверсітэты. У 1871 г. прадстаўнікі прагрэсіўнай расійскай навукі абіраюць М. А. Максімовіча членам-карэспандэнтам Пецябургскай акадэміі навук...

Сёлетні год – юбілейны для славутага вучонага: спаўняецца 210 гадоў з дня яго нараджэння. Складаючы пашану М. А. Максімовічу, адзначым, што вядучыя якасці ў партрэце першага рэктара Кіеўскага ўніверсітэта – знітанасць еўрапейскай адукаванасці, інтэрнацыянальных і выразна патрыятычных рыс інтэлігента Расійскай імперыі XIX ст. Украінец па паходжанні, М. А. Максімовіч спалучыў у сабе любоў да роднага ўкраінскага краю, павагу да шматалічнага навакольнага свету, што былі падмацаваны экзістэнцыяй душы чалавека і апорай на навуковыя факты.

Ці ж не гэтыя рысы павінны стаць вядучымі і для нашай інтэлігенцыі XXI ст.? Непарыўнасць і наступальнасць шырокай адукацыі агульнагуманістычнага і нацыянальнага зместу – галоўная гарантыя існавання кожнай нацыі ў небяспечны час глабалізацыйных працэсаў. А навуковая база, сродкі і прыёмы сучасных ВНУ, вядома ж, значна пераўзыходзяць магчымасці папярэдняга часу...